

JONAS

Jens Bjørneboe

Nok en gang åpner Nordland Teater vårsesongen med en sterk ungdomssatsning. Jonas er basert på Jens Bjørneboes bok om kulturløshet og umennesklighet i samfunnet, og vi har gleden av å presentere en forestilling der Rolf Alme i sin radikale bearbeidelse og regi har klart å ta vare på bokas indre nerve uten å slippe vår egen tid av syne et sekund.

Med seg i prosessen har han hatt koreograf Marie Gachet og dramaturg Nina Gotlibsen, og på scenen har vi et knippe utøvere som spenner fra tradisjonelt utdannede skuespillere til parkour-utøvere: Rune Løding, Bjørn Ole Ødegård, Piotr Misztela, Thais Hvid og Johan Vang Hansen. Sammen med teaterets egen stab loses vi anarkistisk, men presist, gjennom denne gripende norske klassikeren.

Vi mener det er en hardtslående og poetisk produksjon vi er på veien med, som både kan glede visuelt og sette igang viktige diskusjoner. Velkommen!

Birgitte Strid
Teatersjef

**□□ MEN HVEM VAR DE? DE
SOM GIKK DEN ANDRE
VEIEN? DET VAR DEM SOM
SKULLE TIL IDDIOTEN! DET VAR
DEM SOM IKKE KUNNE LESE!**

Fra roman til forestilling

A lese en roman er en helt annerledes opplevelse enn å se en teaterforestilling. En er alene med boken, ofte over lang tid. En har tid til å bearbeide de bildene teksten gir og skape sine egne bilder utfra egne personlige referanser. En kan gjøre lesningen til en meget hyggelig opplevelse sittende i en god stol, foran peisen, med en kopp varm te... Teaterforestillingen er i motsetning til lesningen en tidsavgrenset kollektiv opplevelse hvor en som publikum ikke kan gjøre mye fra eller til for å gjøre opplevelsen mer eller mindre hyggelig. Det er til og med vanskelig, og litt pinlig, å komme seg ut av teatersalen om en merker at forestillingen er kjedelig. Teaterforestillingen gir ikke tid til ettertanke og refleksjoner der og da. Man kan ikke legge den til side, drikke litt te, se ut av vinduet og tenke etter. Forestillingen raser videre i sitt eget tempo.

Det er med andre ord en stor utfordring å lage en teaterforestilling basert på en roman som mange av oss har lest, som vi har et personlig forhold til, og som vi har laget våre egne bilder til. Forestillingen kan aldri bli boken. Det er simpelt hen umulig.

Da jeg begynte å skrive på bearbeidelsen av Jens Bjørneboes «Jonas» merket jeg at jeg ble hemmet av en stor respekt for forfatterens usedvanlig vakre språk og de presise bildene han produserer gjennom språket. Det virket nesten som en helligbrøde å skrive mitt eget enkle språk når Bjørneboe kunne beskrive alt så mye bedre. Men forfatteren hadde skrevet en roman på nesten 300 sider, og jeg skulle skrive et materiale for en 90 minutters teaterforestilling. Det er to meget forskjellige prosjekter.

Den første utfordringen er formal. Hvordan oversette romanens fortellinger til et scenisk språk? Heldigvis skrev jeg bearbeidelsen for min egen iscenesettelse. Jeg kjenner godt min egen sceniske form, og dermed visste jeg at det ikke bare var ordene som skulle gi oss historien, men likeså meget videobilder, fysiske aksjoner, dans og musikk. Oppgaven var altså å bearbeide romanen til det man kan kalle sceniske bilder. Noen av disse bildene trenger ord, andre ikke.

Deretter kommer den store utfordringen. Hvordan velger jeg ut materiale til forestillingen fra en nesten 300 siders roman?

– Bjørneboes bok forteller historien om den lille gutten Jonas som har lesevaner, og hans problemer på skolen. Det er den historien

de fleste av oss som leste boken i vår ungdom husker, antageligvis fordi denne historien var nærliggende for oss fordi vi selv gikk på skolen. Romanen inneholder imidlertid en rekke andre historier: blant annet historiene om litteraturanmelderen Werner og hans kone, om overlærer Jochumsens livskamp for en ny pedagogikk, om den jødiske flyktningen Johannes Marx' dramatiske flukt fra Tyskland til Norge og om Jungmannens tid sammen med sine kamerater på et privat gymnas like før krigsutbruddet. Da jeg leste romanen med perspektivet å lage en teaterforestilling, så jeg hvor tidsbestemte mange av disse historiene er. De beskriver et Norge i årene før og etter andre verdenskrig og de kulturelle, sosiale og politiske utfordringene som kjennetegnet denne tiden. I tillegg er forutsetningen for romanens dramatik, – Jonas angst for å bli sendt til «Iddioten» - ikke lenger eksisterende. I Norge i 2016 finnes det ikke skremmende spesialskoler for "evneveike" og psykisk handicappede barn.

Så, hvilke historier fra Bjørneboes roman velger jeg å fortelle på scenen i 2016? Jeg gjorde det klart for teatret fra starten at jeg ville la historien om Jonas være den røde tråd, men jeg ville stå fritt til å erstatte de andre tidstypiske historiene med historier og biografier som kjennetegner vår egen tid. Dette er en strategi man kan være uenig i rent prinsipielt, men den er logisk i forhold til den type teater jeg lager. Alle mine forestillinger relaterer seg til vår egen samtid og publikums egne referanser. Selv når jeg arbeider med klassisk dramatik skriver jeg inn kommentarer som henviser til vår egen tid. Eller jeg lar skuespillerne selv kommentere den underlige situasjonen at de står foran publikum her og nå på en scene og utgir seg for å være noen de ikke er og som levde for lenge siden...

For å forstå mine valg er det også nødvendig å si at jeg ikke forsøker å gjengi virkeligheten som vi kjenner den på scenen. Jeg leker med virkeligheten og vår subjektive forståelse av den. Man kan si at jeg lager ekspresjonistiske bilder av virkeligheten. I denne forestillingen vil man tydelig se bilder som man kunne tenke seg oppstå i hodet til en liten redd gutt på åtte år: Lærere framstilt som skremmende rovfugler eller en skole-psykologisk undersøkelse framstilt som tortur.

Jeg lar altså Jonas historie om mobbingen og angsten på skolen være den røde tråd i forestillingen, men på et tidspunkt oppstår det en slags dramaturgisk «bro» til et annet tema som i forestillingen erstatter alle de andre sidehistoriene i Bjørneboes roman: Jonas flykter fra terroren på skolen og havner på en lastebåt. Den lille norske skolegutten flykter. Han er en flyktning. Han flykter ikke fra borgerkrig, bomber, snikskyttere og

religiøs terror, men fra en situasjon han selv opplever som grusom. Vi får gjennom Jonas historie et lite innblikk i hva som kan få et menneske som oss til å etterlate alt man kjenner og flykte til det ukjente.

Jeg skrev bearbeidelsen på et tidspunkt hvor over en million mennesker flyktet til Europa fra borgerkrigene og den religiøse terroren i Syria, Irak og Afghanistan. Noen få tusen av dem kommer til vårt eget land for å søke trygghet og en fremtid for seg og sine barn. Jeg kunne selvfølgelig si at de er en parallell til den jødiske flyktningen Johannes Marx i Bjørneboes roman, men det er egentlig viktigere for meg å si at de er en parallell til Jonas. Jeg tror det er viktigere at vi ser sammenhengen mellom dagens flyktninger og oss selv og våre egne liv enn at vi leter etter strukturelle historiske paralleller.

Når jeg velger et så vidt aktuelt og kontroversielt tema som flyktningene, er det for meg vesentlig at teaterforestillingen tilbyr et overraskende perspektiv. Teater er ikke journalistikk, det er ikke en tv-debatt eller en personlig ytring på Internett. Teater er i beste fall et kunstnerisk uttrykk. Etersom teater arbeider med flere samtidige kommunikasjons-lag: bilder, tekst, musikk, og dans, vil kommunikasjonen nødvendigvis bli mangetydig. Noen publikummere vil konsentrere seg om teksten, mens andre vil lese bildene, noen vil la seg rive med av de stemningene som oppstår mens andre vil betrakte det som skjer med et mer distansert analytisk blikk. Jeg har med andre ord ingen tro på at alle som ser forestillingen min ser helt den samme forestillingen, og at de får med seg eksakt det samme utsagnet.

Like fullt håper jeg at mitt religionskritiske perspektiv kommer klart frem, og at det kan stå som forestillingens perspektiv på vårt problematiske forhold til flyktningene. Når et så rikt og ressurssterkt land som Norge ikke kan være mer generøst i sin hjelp til mennesker som flykter fra middelaldersk religiøst tyranni og grenseløs vold, må jo noe være fundamentalt galt. Jeg nekter å tro at nordmenn i sin behagelige velstand ikke har empati, men det kan synes slik sett utenfra. Vi bør stille oss spørsmålet hvorfor vi ikke ser noen problemer med at det kommer 90.000 polakker til Norge for å få en høyere levestandard, men blir grepet av kollektiv panikk om det kommer 30.000 flyktninger fra de grusomme borgerkrigene i Syria, Irak og Afghanistan til Norge for ikke å bli drept.

Romanen «Jonas» ble utgitt i 1955. På den tiden var boken en krass kritikk av et trangsynt skolesystem og en generell kulturfiendtlig politikk Bjørneboe så i sin samtid. Mange mener at boken hadde stor betydning i forhold til å reformere det norske skolesystemet.

Romanen inneholder også en ironisk kritikk til datidens språk-politikk. Riksmålsmannen Bjørneboe kjempet mot «samnorsk» – et forfeilet forsøk på å blande sammen nynorsk og bokmål til et felles norsk skriftspråk. I boken snakker og skriver lærer Strange dette mildt sagt unusikalske språket. I forestillingen, som leker med vår forståelse av virkeligheten, snakker den grusomme lærer Strange et til tider helt ubegripelig eventyrsspråk basert på «utdøde vestnorske dialekter». Han og den utrolig naive frøken Bø er fortellingens skurker. Jeg gjør ingen forsøk på en upartisk fremstilling av de onde og dumme lærerne. – Lærere blant publikum får ha meg unnskyldt. – Strange og Bø er betraktet gjennom øynene på en åtteårig gutt, og tilhører samme gruppe som troll og hekser i norske folkeeventyr.

Forestillingen spilles av fem unge menn ikledd dressjakker og slips. Jeg forsøker ikke å fremstille åtteårige skolegutter. Historien til Jonas er gjenkjennelig på tvers av alder. Det er en av grunnene til at Bjørneboes roman er stor litteratur. Skuespillerne i forestillingen «leker» med karakterene i fortellingen snarere enn å fremstille dem realistisk. Vi forsøker å finne andre bilder enn de opplagte direkte bildene av situasjonene i historien vi forteller. Vi søker bilder som i beste fall kan tilby nye perspektiver. Dette er også grunnen til at handlingen i alle de 22 scenene beskrives i scenetitlene som projiseres på bakveggen. Vi leser sammen med skuespillerne hva som skal skje i scenen, så kan skuespillerne gjøre noe annet enn å illustrere det vi har lest.

Til sist kommer så det store spørsmålet om Jens Bjørneboe ville ha likt den forestillingen jeg har laget basert på hans bok. Det kan jeg selvfølgelig ikke svare på. Jeg kan imidlertid si at forestillingen er laget med en stor respekt for Bjørneboes roman og hans forfatterskap generelt, og jeg håper at forestillingen både i form og innhold representerer den leveregelen Bjørneboe beskriver i «Jonas»: «Aldri være redd for å si hva man mener. Hvor noe hender, alltid hjelpe den svakeste.»

Rolf Alme

Regi/scenografi-
og kostymedesign

**RELIGIONER ER EVENTYR,
OG BØR BETRAKTES
UTELUKKENDE SOM EVENTYR.**

A man in a dark suit and tie is shown from the chest up, holding an open book. He is looking down at the book with a focused expression. The lighting is dramatic, with strong highlights on his face and the book, and deep shadows elsewhere. The background is dark and indistinct.

 Å KUNNE LESE ER GODT,
MEN INGEN GARANTI
FOR AT MAN BLIR GOD!

JONAS

Regi/scenografi-
og kostymedesign:
Rolf Alme

Koreograf: **Marie Gachet**

Dramaturg:
Nina Godtlibsen

Skuespillere:
**Rune Løding,
Piotr Misztela,
Bjørn Ole Ødegård,
Thais Hvid og
Johan Vang Hansen.**

Lysdesign: **Johan Haugen**

Lyddesign: **Frode Fridtjofsen**

Produsent: **Wenche Bakken**

Produksjonssjef:
Per Rasmussen

Inspisient og turnéleder:
Isabella Flått

Rekvisitør: **Sissel A. Heien**

Leder systue: **Halvard Leirvik**

Smed/sceneteknikk:
Halgeir Sandvær

Sceneteknikk turné:
Martin Skatland

Marked og informasjon:
Peter Eide Walseth,

**Hilde Karin Skreslett
og Tina Ditlefsen**

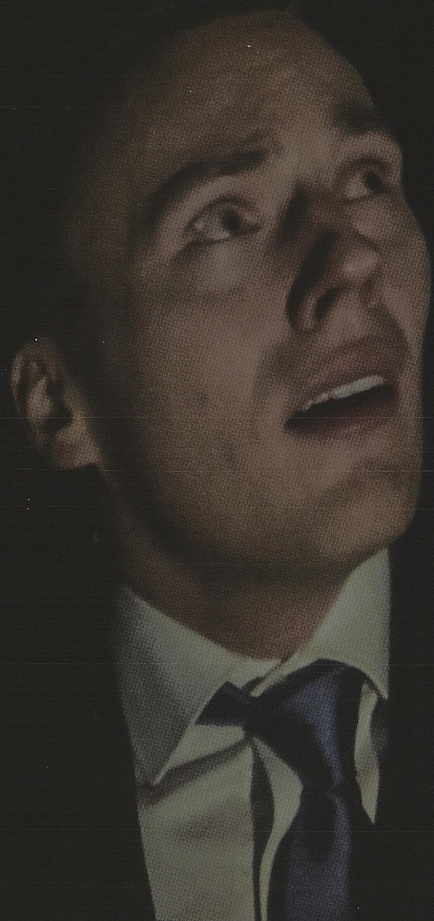
Adm.Dir/Sekretær:
Are Nakling, Tove Hovind

Målgruppe: **Ungdom**

Varighet: **90 minutter**

Rettighetene til å benytte materialet til
Jonas har vi fått av Jens Bjørneboes arvinger,
Therese, Marianne og Suzanne Bjørneboe.

**VI KUNNE MED FORDEL
TA EN ELLER TO FRA HVER
KLASSE OG SENDE DEM PÅ
IDDIOTEN. TENK HVILKE
GJENNOMSNITTSRESULTATER
VI DA KUNNE HA OPPNÅDD!**

ervære t

KAN VI IKKE BARE
NEKTE Å VÆRE OFFER?

JONAS

PREMIERE 22.01.2016 19.00

BODØ, STORMEN KONSERTHUS

24.01.2016 19.00

NARVIK, FOLKETS HUS

26.01.2016 19.00

SORTLAND, KULTURFABRIKKEN

27.01.2016 19.00

SVOLVÆR, LOFOTEN KULTURHUS

31.01.2016 19.00

BRØNNØYSUND SAMFUNNSHUS

01.02.2016 19.00

MOSJØEN KULTURHUS

02.02.2016 19.00

SANDNESSJØEN, KULTURBADET

09.02.2016 20.30 – 10.02.2016 18.00

11.02.2016 18.00 – 17.02.2016 19.00

18.02.2016 19.00 – 19.02.2016 19.00

**MO I RANA,
BLACK BOX NORDLAND TEATER**

—

KOMMER:

KANT AV JON FOSSE

PREMIERE MO I RANA 10. MARS.

TURNÉ I NORDLAND

NORDLAND
TEATER

nordlandteater.no